

DIMITRIJEVIC TIJANA

KÖZTESHASZNÁLAT MINT ANTISZEGREGÁCIÓS ESZKÖZ

A budapesti Magdolna negyed esete
és a berlini Neukölln-Reuterquartier párhuzama

DLA ÉRTEKEZÉS - ABSZTRAKT ÉS TÉZISFÜZET

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Építőművészeti Doktori Iskola

Témavezetők: Klobusovszki Péter DLA

Konzulensek: Radványi György DLA, Kerékgyártó Béla PhD

Mestermunka: IDESÜSS Óvoda és Bölcsőde, Budapest

2018

Kerékgyártó Bélának

ABSZTRAKT

Kulcsszavak: közteshasználat, városi gettó, térbeni-társadalmi szegregáció, dzsentrifkáció, szociális városrehabilitáció, közösségi bevonás, közösségi tervezés, Budapest VIII. kerület Magdolna negyed, Berlin Neukölln kerület Reuterquartier.

Számos publikáció foglalkozik a közteshasználat városra gyakorolt pozitív hatásával. Olyan összefoglaló kutatás azonban még nincs, amely kifejezetten a szegregált gettósodó városnegyedek speciális esetét vizsgálja. A doktori értekezés ezt a rést tölti ki: azt járja körbe, hogy a közteshasználat sokat vizsgált és színes jelenségét be lehet-e vetni a szegregált gettósodó városnegyedekben a térbeni-társadalmi szegregáció oldására. Milyen lehetőségek rejtőznek a két téma párosításában, és ez milyen tágabb kérdéseket vet fel? Mi ebben a kontextusban az építész potenciális szerepe?

A kutatás alapja a kevésbé kutatott témametszet elméleti háttere. Fókusza a budapesti Magdolna negyed mint potenciális közteshasználat-terep, és a helyi adottságok, eddigi kísérletek és saját építészeti tervezési gyakorlat vizsgálata (CivilHáló, Micromagdolna, Negyed projektek). Szintézise e két szál összevetése a berlini Neukölln kerület Reuterquartier negyed esetével és az itt megvalósult közteshasználat-kísérlet tapasztalataival (Coopolis közteshasználat-ügynökség). Az eredmény főbbétű: antiszegregációs közteshasználat-stratégia a Magdolna negyedre, általános érvényű tézisek, és a felvetés fő kritikai kérdései.

Az értekezés megmutatta a közteshasználatban mint antiszegregációs eszközben rejlő lehetőségeket, de rávilágított azok hatáira is. Kiemeltem a kritikai perspektívák jelentőségét a szociális városrehabilitáció, a közteshasználat és a dzsentifikáció közötti összefüggések vizsgálatában. Aláhúztam azt a felelősséget, amellyel a szegregált gettósodó városnegyedben a közteshasználat-stratégia indítása jár. Kihangsúlyoztam az építész szerepét a vizsgált folyamatokban, és a kreatív, közösségi bevonáson alapuló tervezési módszerek jelentőségét. Végül pedig felvettem a kutatás lehetséges folytatási irányait.

Bízom benne, hogy az értekezés megállapításai és kritikai kérdései további vitát és párbeszédet generálnak – nem csak építészek között.

MAGDOLNA NEGYED

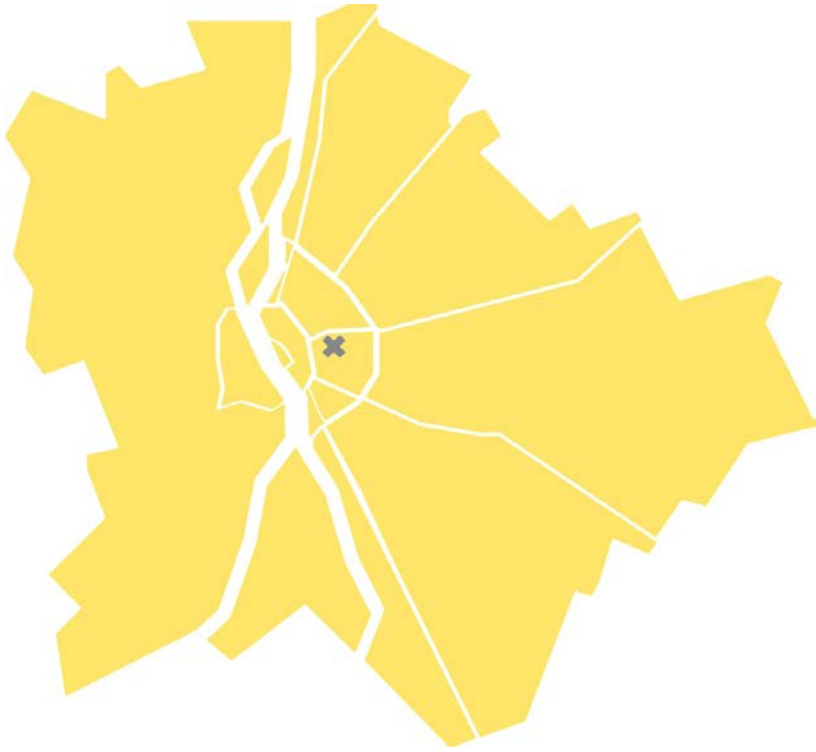
SCHILLER REUTERQUARTIER

TÉZISEK

1 TÉZIS: KÖZTESHASZNÁLAT-STRATÉGIA.

A belvárosi szegregátum a közteshasználat szempontjából kifejezetten „nem vonzó” terület. A jelenség itt spontán módon nem indul el – ebben az esetben tervezett közteshasználat-stratégia szükséges. Az antiszegregációs közteshasználat-stratégia valamilyen módon kapcsolódik a szociális városrehabilitációs programokhoz; feltétele a helyi hivatal támogató hozzáállása és szerepvállalása; a meglévő térbeli és társadalmi hálózatokat folytatja; megszólítja mind a helyi lakosságot, mind a külső térúttörő közösséget.

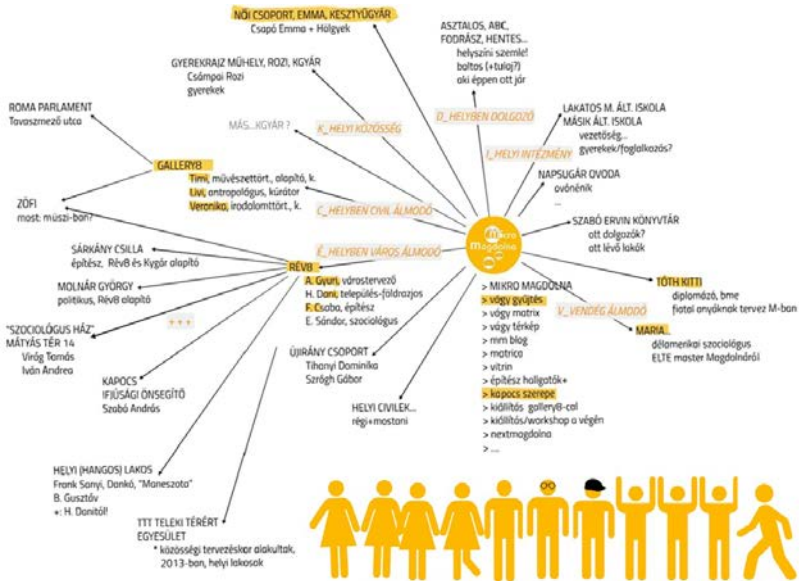
2 TÉZIS: JÓ TEREP/MŰKÖDIK!

Az a belvárosi szegregátum, amely jelentős üres térállománnyal rendelkezik, és ahol szociális városrehabilitáció működik, potenciálisan jó terep a közteshasználat-stratégia indítására. A közteshasználat tervezett, stratégiaszerű bevetése – a városra gyakorolt pozitív hatásai által – képes oldani az ilyen városnegyedek térbeni-társadalmi szegregációját és megbélyegzését.

3 TÉZIS: ÖNKORMÁNYZOTT SÚLYOZOTT SZEREPE.

Amennyiben az önkormányzat szerepe többértű – azaz egyszerre hivatal, ingatlantulajdonos és városrehabilitációs iroda – akkor olyan súlyozott szerepről beszélünk, amely meghatározó a közteljesítés-stratégia számára. Ekkor a közteljesítés-stratégia indításának alapfeltétele az önkormányzat támogatása és pozitív hozzáállása.

4 TÉZIS: FÜGGETLEN ÉS ÖNÁLLÓ MEDIÁTOR.

A köztreshasználat-stratégia mediátori szerepe a városi szegregátumban akkor sikeres, ha a mediátor független, önálló szereplő. Működése független a közoldaltól (önkormányzat, városvezetés, városfejlesztés); és önálló szerepköre van a fent és a lent között (egyfelől a közoldal, másfelől a helyi közösségek, civilek, potenciális térúttörők között). A mediátor egy interdiszciplináris csapat – amely különböző szakemberekből, köztük építészekből áll. Kiemelt feladata (1) a köztreshasználat-stratégia megtervezése és megvalósítása; (2) deklarált állásfoglalás a szociális városrehabilitációs célokkal, az antiszegregációval és a dzsentrifikációval kapcsolatban; (3) ezek tudatában a köztreshasználat-stratégia városra gyakorolt kívánt és nem kívánt hatásainak figyelemmel kísérése és kritikai elemzése; (4) folyamatos párbeszéd fenntartása a köztreshasználat-stratégia különböző szereplői között.

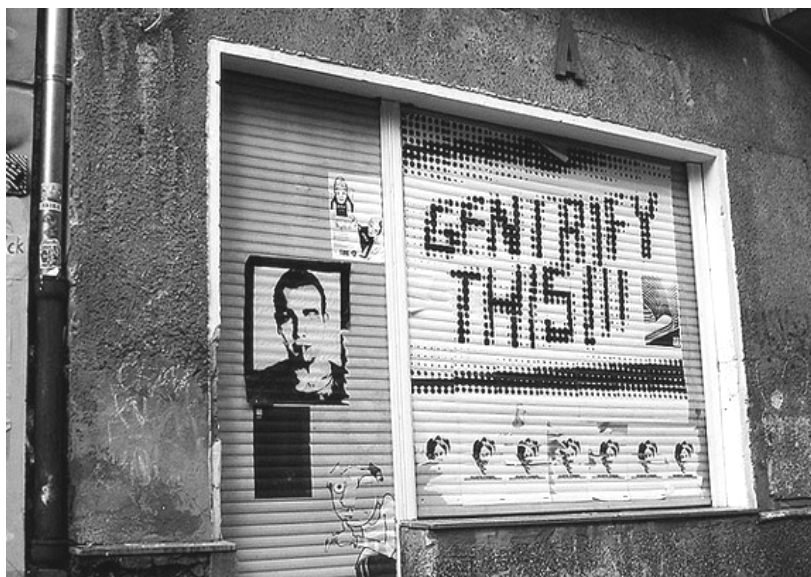
5 TÉZIS: A KÖZÖSSÉGI TERVEZÉS JELENTŐSÉGE ÉS KIHÍVÁSA.

Az antiszegregációs közteljesítési-stratégia sikerének feltétele a széleskörű közösségi bevonás a stratégia minden fázisában. Közösségi bevonásra és participációs tervezésre a városi szegregátum esetében nincsenek kidolgozott építészeti gyakorlatok és receptek. Az alapvető kihívást nem maguk a participációs tervezési módszerek megvalósítása jelenti, hanem az ehhez szükséges közös platform megtalálása és párbeszéd elindítása. A helyzetből adódó összetett kihívásokra itt egy nyíltvégű kommunikáción alapuló, kreatív és kollaboratív kutatói-tervezői attitűd ad választ. Egyértelmű – ám a gyakorlatban nem magától értetődő, ezért külön ki kell emelni! –, hogy ilyen speciális esetben is lehet, érdemes, kell participációs eszközöket alkalmazni, a kezdeti nehézségek ellenére!

6 TÉZIS: AZ ÉPÍTÉS SZEREPE.

Az építésznek fontos szerepe van a közteshasználat-stratégia mediátori csapatában. Kiemelt feladata a kollaboratív, participációs kutatási-tervezési folyamatok támogatása és erre kreatív, alternatív módszerek és eszközök kidolgozása.

7 TÉZIS: A DZSETRIFIKÁCIÓ MINT REÁLIS FORGATÓKÖNYV.

A vizsgált belvárosi szegregátum esetében – a szociális és fizikai adottságok és a térbeli elhelyezkedés miatt, illetve a közteshasználat-stratégia pozitív hatásai révén – a dzsentrifikáció reális tendencia. Ez alól a szociális városrehabilitáció sem ad felmentést. Ha a szociális városrehabilitáció támogatásával indított közteshasználat-stratégia célja a szegregáció csökkentése, akkor ebben az esetben a dzsentrifikációs folyamatok (melyek szerves része a meglévő lakosság cseréje és kényszeres kilakoltatása), ennek a célnak ellentmondanak. Ezért ebben a kontextusban a dzsentrifikáció kifejezetten nem kívánt forgatókönyv. Ezt a kérdéskört elemezni mind a közteshasználók, mind a mediátori csapat – köztük az építész - kiemelt felelőssége és feladata. Ide kapcsolódik a korábban említett pionír-dilemma jelentősége is, azaz a saját szerep elemzése a dzsentrifikációs folyamatokban.

ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

ELŐSZÓ

1. KÖZTESHASZNÁLAT MINT ANTISZEGREGÁCIÓS ESZKÖZ

KÖZTESHASZNÁLAT MŰKÖDÉSI MODELLJE

KÖZTESHASZNÁLAT MINT VÁROSFEJLESZTÉSI ESZKÖZ

KRITIKAI KÉRDÉSEK ÉS DZSENTRIFIKÁCIÓ

SPECIÁLIS ESET: A SZEGREGÁLT, GETTÓSODÓ VÁROSNEGYED

KÖZTESHASZNÁLAT MINT ANTISZEGREGÁCIÓS ESZKÖZ

ANTISZEGREGÁCIÓS KÖZTESHASZNÁLAT-STRATÉGIA

TÉZISEK

KÉRDÉSEK

2. MAGDOLNA NEGYED MINT KÖZTESHASZNÁLAT-TEREP

RÖVIDEN A MAGDOLNA NEGYEDRŐL

MAGDOLNA NEGYED MINT KÖZTESHASZNÁLAT-TEREP

REJTETT ADOTTSÁGOK

EDDIGI KÍSÉRLETEK

A FÖLDSZINTI ÜZLETEK ESETE

MIÉRT ÉPPEEN FÖLDSZINTEK?

HOL ÉRDEMES KÖZTESHASZNÁLATOT INDÍTANI?

MI LEGYEN AZ ÜRES FÖLDSZINTEKBEN?

ÖSSZEGZÉS

STRATÉGIA A MAGDOLNA NEGYEDRE

TÉZISEK

KÉRDÉSEK

3. A BERLINI REUTERQUARTIER PÁRHUZAMA

RÖVIDEN REUTERQUARTIER ESETÉRŐL

A COOPOLIS KÖZTESHASZNÁLAT-KÍSÉRLETE

ÚJ HANGSÚLY – A DZSENTRIFIKÁCIÓ

A KÍSÉRLET KRITIKÁJA

A REUTERQUARTIER ÉS A MAGDOLNA NEGYED PÁRHUZAMA

A REUTERQUARTIER TANULSÁGA

ÖSSZEGZÉS

ÚJRAGONDOLT STRATÉGIA A MAGDOLNA NEGYEDRE

AZ ÉRETEKEZÉS ÖSSZEFOGLALÓ TÉZISEI

ZÁRSZÓ

IRODALOMJEGYZÉK

KÉPJEGYZÉK

ABSZTRAKT

MELLÉKLETEK

1. HÁTTÉRTANULMÁNY A MAGDOLNA NEGYEDRŐL
2. MAGDOLNA NEGYED FÖLDSZINTJEI
3. MICROMAGDOLNA VÁGYGYŰJTÉS ÉS KÖZÖSSÉGI TERVEZÉS
4. REUTERQUARTIER ÉS COOPOLIS ESETTANULMÁNY
5. MESTERMUNKA IDESSÜS ÓVODA ÉS BÖLCSŐDE BUDAPEST

MESTERMUNKA

"IDESÜSS" ÓVODA ÉS BÖLCSŐDE, BUDAPEST

Helyszín: X. kerület Budapest. Tervezők: MICROarchitects, Borsos Melinda és Dimitrijevic Tijana. Tervezés és megvalósítás éve: 2015. Az épület elnyerte az Építészeti Nívó Díjat 2016-ban.

Személyesen a doktori kutatás legértékesebb eredménye számomra az az érzékeny építész szemlélet, amelyre a kutatás folyamata tanított. Ez a lépésről lépésre felfedezett, kommunikáción alapuló, emberi és építészeti attitűd ma átszövi és meghatározza a tervezési gyakorlatomat. Erről szól a társammal, Borsos Melindával közösen alapított építészműhelyünk, a MICROarchitects, amelyben keressük a szociális és a klasszikus építészet, a kutatás és a tervezés közös létét. Ezt a szemléletet és a kutatás-tervezés kölcsönhatását a gyakorlatban a mestermunkám mutatja be.

Az "IDESÜSS" Óvoda és Bölcsőde tervezésénél a MICROMAGDOLNA projekt során kidolgozott participációs vágygyűjtés-módszert alkalmaztuk (teljesen más körülmények között) – és ez alapozta meg mind a megbízó és közöttünk kialakuló bizalmat, mind a munka sikerességét és az épület mai jó működését.

